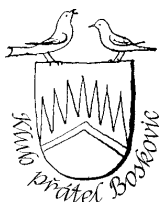

NAUČNÉ STEZKY

Boskovicemi a okolím

I. Hradní a oborský okruh

**Klub přátel
Boskovic
2003**

Texty Naučných stezek byly sestaveny s použitím prací:

Jaroslava Bránského, Františka Mlatečka, Josefa Pilnáčka, Aloise Hynka, Ludvíka Hartla, Zdeňka Hasoně, Milana Koudelky, Přemysla Reibla, Bohumila Poláka, studentů Gymnázia Boskovice a dalších.

Byly vybudovány za finanční a materiální pomoci, kterou poskytli:

Město Boskovice, rodina Mensdorff-Pouilly, Šumbera - pila Šmelcovna, Msgr. Dr. Alois Krchňák, SOU a U Boskovice, Jednota, s. d. Boskovice, Minerva, a. s. Boskovice, F+J Sláma, pila Boskovice, Teluria, s. r. o. Skrchov, Služby KKŠ, s. r. o. Boskovice, JUDr. Jan Paroulek, Cetkovice, Pivovar Černá Hora, Potraviny Atos, Boskovice, Restaurace Laguna, Boskovice, Autosport - Petr Tlamka, Blansko.

Klub přátel Boskovic děkuje všem, kteří poskytli rady a pomoc při realizaci tohoto projektu.

Naučné stezky v Boskovicích a nejbližším okolí navazují na turistické značené trasy a stezky zdraví, které těchto tras využívají.

Pověst o původu jména a znaku Boskovic

Vo tem Veleno to vekládal decky náš dědiček. Jak je dnes Velenuf, bele napřet samy lese. Tam bel hohlíř a menuval se Velen. To už je moc dávno. A von páčil hohli ze dřeva, chetal ptáke a živil se, jak se dalo. Měl maló dřevěno chalópku a tam béval. Jedno take, deš tak bel v lese, sleší volání. Šel, jak slešel ten hlas, a hoviděl jakyhose pána. Ten mo řekl, že je z Brna a že zablódl f těch lesách. Uš pré tři dni nic nejedl a sotvá pré se vleče. Velen ho zavedl do své chalópke, dal mo najest' chleba a kos masa a pak mo hostlal na spaní. Pod hlavo mo dal mišek ze senem, na kerym sám spával. Pán spal jako zabité až do rána. Ráno ho Velen zavedl k potučko, abe se homel. Sám ho přetem drhl věchtama. Pak mo hočesal vlase a fose svém dřevěném hřebeněm. Pak se šli nasnídat. Deš se najedli, zavedl Velen pána na cestu, kama se dostane do Brna. To mo pán povídá: „Děkujo ti za fšeccko a až bodeš mět cestu do Brna, staf se na brněnskym hradě!“

No a Velen brzo potom přišel do Brna a stavil se take na brněnskym hradě. Tam ho převítal sám kníže a děkoval mo ješče jedno za nocleh. Dal mo moc peněs a fšecke lese daleko vokolo jeho chalópke. Tak bel Velen take pánem. Začal si take stavět hrat. Sám take pomáhal dělníkum. Jedno se přetem kupl vo kameň, až mo tekla kryf s prsto ho nuhe. Ale Velen povídá: „To nevadí, šak já jož nebodo chodit bosko více!“ A tak dostal hrat mino Boskovic.

A brněnské kníže dal Velenovi do znako hřebeň, poduško a dvě votypke dobovyho listi za to, že mo téma věcma poslózil.

No a tam, co měl Velen své chalópko, je dnes Velenuf.

BOSKOVICE - město v údolí Malé Hané (části Boskovické brázdy), lemované Českomoravskou vrchovinou a Dražanskou vrchovinou, v nadmořské výšce od 340 m do 400 m, s velmi pěkným přírodním lesnatým okolím. Území města náleží k Brněnské vrchovině, a to na severozápadní straně k Boskovické brázdě, na straně východní a jižní k Dražanské vrchovině. Město patří k moravsko – slezské jednotce Českého masivu, který vznikl v devonsko – karbonském období prvohor. Boskovice leží v oblasti Brněnské vyvěřeliny a jsou tvořeny různými diority, žulami a bazickými horninami. Jsou na úpatí hradního kopce vysokého 487 m, který je vyvýšeným skalním ostrohem Petrovických rozsoch, od kterých je oddělen Pílským údolím. Boskovicemi protéká říčka Bělá, která stéká z vrcholové části Dražanské vrchoviny, teče Melkovským údolím, protéká východní částí města a Pílským údolím pod hradní zříceninou. Rozloha byla v roce 1985 asi 1662 ha. V současné době mají Boskovice asi 12 000 obyvatel (samotné město 10 800, další obce 700). Jsou tu zastoupeny historické objekty, výstavba starší i modernější, kulturní tradice i průmysl. Boskovice vznikaly jako osada asi v dobách pánů z Boskovic (archeologické nálezy ale ukazují i starší osídlení této oblasti pro příhodné podmínky - úrodná nížina, vodní toky, méně lesnaté prostory aj.) s různou mírou samostatnosti (od r. 1255 soudní a hrdelní právo, které ztratily r. 1546, od r. 1789 jsou uváděny jako město, od r. 1850 okresní město). Historicky významnou částí je zdejší Židovské město.

T 1 (Informační tabule 1)

- historické objekty hradního a zámeckého areálu

Nad jižním okrajem středu města Boskovic se nachází **zámek** (po hradu druhá nejvýše položená budova).

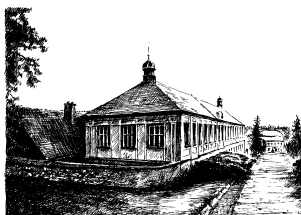
Byl vystavěn v empírovém slohu v letech 1819 – 1826. Tehdejším majitelem panství byl František Xaver hrabě z Dietrichsteina. Projektantem stavby byl patrně vídeňský architekt Josef Esch. Na místě zámecké budovy

stával v letech 1682–1784 dominikánský klášter a kostel. Po zrušení kláštera r. 1784 zakoupil budovu František de Paula hrabě z Dietrichsteina a v klášteře zřídil továrnu na berlínskou modř, první svého druhu na Moravě. Samotná zámecká budova vznikla přestavbou kláštera. Boskovický zámek je pokládán za jednu z nejčistších empírových realizací a patří k nejvýznamnějším památkám tohoto období na Moravě. Dvoupatrová dvouraktová čtyřdílná budova obestupuje pravidelný obdélníkový dvůr. Na ni navazuje na západě zámecká zahrada, ve které byli pohřbeni ti, kteří zemřeli v lazaretu v bývalém klášteře (vojáci z bitvy u Slavkova a oběti epidemií). Na severní straně pod zámkem doplňuje prostor podzámecký park. Na jižní a západní straně se nachází přírodní lesopark Hradský kopec a zámecká obora.

Roku 1856 přechází do držení rodu Mensdorff-Pouilly. Ve vlastnictví rodu zůstalo panství až do roku 1948, kdy bylo zestátněno. Poté zámek sloužil jako internát a muzeum. Posléze byla část zámku zpřístupněna návštěvníkům. Do rukou původních majitelů se zámecký areál vrátil v první polovině devadesátých let.

Budova na pravé straně cesty do boskovického zámku, nazývaná **Klášteř**, je původně tzv. Špitál panský vystavěný Leopoldem hrabětem Dietrichsteinem, uváděný r. 1756. Byl zrušen po r. 1848. V r. 1857 hrabě Alfons Mensdorff-Pouilly zde zřídil dívčí školu a sirotčinec, kde působily sestry řádu sv. Vincence z Pauly. Budova byla přestavována v letech 1879 a 1912. Výchovná, školní a sociální činnost v této budově pokračovala nadále, rovněž i po odchodu milosrdných sester v polovině 20. st.

Podzámecký park - v majetku Mensdorff-Pouilly, je v prostoru mezi klášteřem, zámkem a židovským městem. Ze zámku je přes tento park pěkný výhled na město Boskovice a jeho severní okolí. Mezi nejzajímavější stromy patří např. katalpa dvoudomá.

Dolní část pravé strany cesty k zámku a hradu je hranicí boskovického **židovského města**, zvaného Židy. Tvoří ji východní brána, která vznikla roku 1753 a po zrušení židovských ghatt byla ponechána jako připomínka židovského osídlení, dále slepá zeď z několika zazděných oblouků a kašna, za níž je ulička Pod Klášteřem, oddělující tuto rázovitou část Boskovic od areálu boskovického panství.

V židovském městě je samostatná naučná stezka s vlastním popisem.

Rezidence je jednoposchodová barokní stavba o půdorysu ve tvaru obdélníku. Dal ji vystavět hrabě František Xaver Dietrichstein v letech 1729 - 1733. Tato budova byla do r. 1826 dočasným sídlem boskovických pánů, pak v ní byla správa velkostatku. Později sloužila i lesní správě. Na budově je zasazena bronzová deska připomínající Karla Absolona. Je dílem akademického sochaře Františka Fabiánka. Byla odhalena 11. 10. 1970. V prvním patře bydlel také boskovický rodák Otakar Kubín. Zahrada u rezidence vznikla ve 30. letech 18. st., dlouho byla v podobě užitkové "panské zahrady". Část této zahrady přímo u budovy je přeměněna na menší parčík.

Muzeum Boskovicka má v této budově expozice Pravěk Boskovické brázdy, Cechy na Boskovicku, Lovecké zbraně a konají se zde příležitostné výstavy.

Dvůr (tzv. panský) byl vybudován v 17. st. jako komplex hospodářských budov a čeledníku. Po požáru r. 1823 byl přestavěn, ale zachoval si v podstatě stejnou podobu. Přízemní čtyřkřídlá budova s centrálním dvorem stojí na čtvercovém půdorysu.

K jižní a východní straně byla připojena stavení ovčírén, kde až do r. 1823 byly umístěny ovce. V 50. letech 20. st. přestala budova sloužit svému účelu a byla později rekonstruována ke kulturním účelům. V zadní části nádvoří byl vybudován bazén. Na jeho jižním okraji je umístěna socha Boženy Němcové autora Miloše Axmana. Byla odlita v r. 1978 v Praze a odhalena 17. 9. 1983, kdy byl také otevřen Památník Otakara Kubína, nyní již zrušený.

Skleník byl stavěn v letech 1826 - 1829 na místě panských ovčínů vyhořelých r. 1823. Byl určen pro pěstování teplomilných rostlin, dále sloužil jako oranžerie k přezimování rostlin. Za okupace přestal být udržován a zchátral. Po renovaci r. 1953 byl využíván pro kulturní a společenské akce. Budova zámeckého skleníku je samostatně stojící přízemní obdélníková halová stavba v empírovém stylu. Budova je evidovaná v Ústředním seznamu kulturních památek ČR.

V novogotickém slohu byla vystavěna v polovině 19. st. **jízdárna**. V západní části byly stáje (dnes restaurace), východní částí byla vlastní jízdárna (dnes sportovní hala). Svému původnímu účelu sloužila i po 2. svět. válce, potom zde nějaký čas bylo skladiště. Jízdárna uzavírá ze severovýchodní strany zámecký a hradní areál.

V prostoru mezi jízdárnou, skleníkem a cestou na hrad je **park u skleníku**, který je v majetku města Boskovic. Jeho částí je i letní kino. Park původně v empírovém stylu procházel různými úpravami. Ze zajímavých dřevin se tu nachází např. jinan dvoulaločný.

Letní kino uzavírá parkovou úpravu areálu. Stavělo se v letech 1957 - 1962, do trvalého užívání bylo předáno (po dokončovací pracích) až v r. 1965. Hlediště bylo dobudováno pro 2500 diváků. V r. 1982 byla vyzděna promítací plocha a s rozměry 40 m x 15 m je největší v republice. V tomto letním kině v letech 1964 - 1990 probíhaly filmové festivaly.

T 2 - Vyhlička

Místo zvané **Vyhlička** leží na vrstevnicově pozvolnější cestě (červená značka) od letního kina k hradu, která v další části již více stoupá. Nachází se ve střední části (v nadmořské výšce asi 410 m) východního až jižního úbočí vyvýšeniny známé v Boskovicích pod názvem Kopec. Kopec je vlastně obloukovitě prohnutý hřbet začínající u soutoku Bělé a Boskovického potoka v nadmořské výšce asi 320 m n. m., vrcholí ve výšce 487 m a končí svahem od hradu k východní části města a začátku Pilského údolí. Samotný kopec má velmi pestré horninové složení. Údolní svah v průlomovém údolí je granodioritový. U hradu přechází tyto horniny do vložky vápenců a především do břidlic, drob a pískovců, západní okraj je slepencový.

Cesta kolem Vyhličky prochází převážně listnatým lesem s hojným výskytem vzrostlého buku lesního a habru obecného. Místy se zde vykytuje smrk ztepilý, borovice lesní, douglaska tisolistá a lípa srdčitá. Dále se zde vyskytuje velké množství rostlin - spoustu mechorostů, kapradorostů a keřů. Můžeme zde ze zástupců mechů najít bělomech sivý, tvořící husté bochníkovité polštáře, rokytník skvělý, rokyt cypřišový a ploník obecný. Velmi významným zástupcem kapradin je osladíček obecný (na obr.). Z keřů můžeme běžně najít bez černý a kalinu tušalaj. Jsou zde také velmi zajímavé byliny, jako je například léčivá mařinka vonná, dužnatý vytrvalý rozchodník veliký a husté porosty šedivky šedivé.

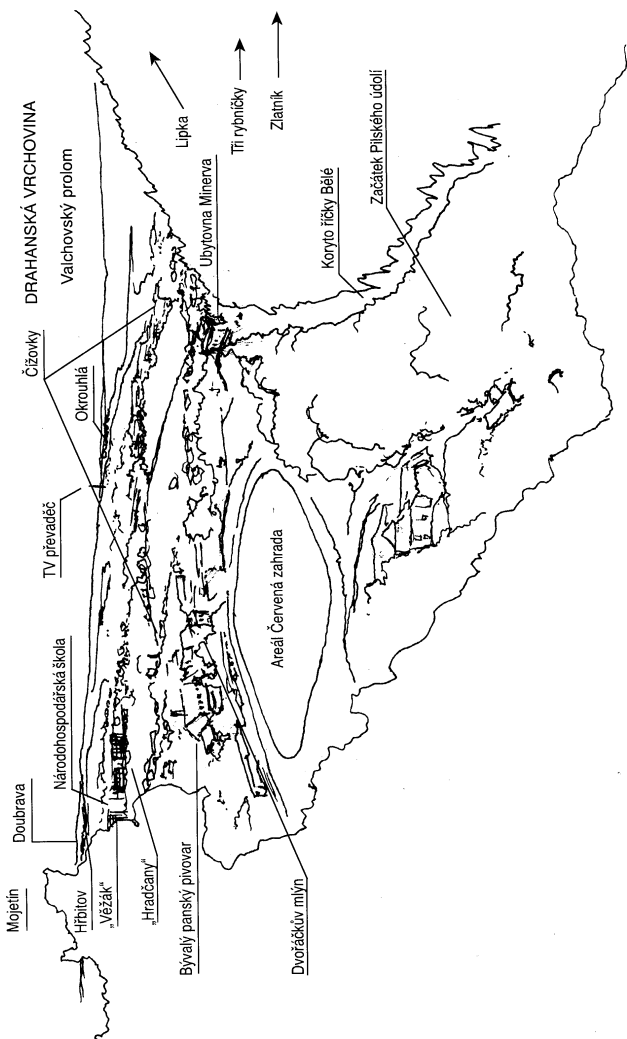

Geologické složení a vývoj boskovické oblasti je velmi pestré. Patří do Českomoravské subprovincie a Brněnské vrchoviny. Tyto oblasti vznikly ze starohorních hornin v devonsko - karbonském období prvohor. Východ boskovické oblasti vyplňuje **Drahanská vrchovina**, jež je geologickým pokračováním Nízkého Jeseníku. Tuto vrchovinu můžeme rozdělit na vlastní Drahanskou vrchovinu a na Moravský Kras. Tato vrchovina se skládá hlavně z břidlic a slepenců. Na Boskovicku je téměř všude nad 600 metrů vysoká a severovýchodně a východně od Boskovic dosahuje největších výšek. Jihovýchodně od Benešova je nejvyšší bod Drahanské vrchoviny, Skalky (735 m n. m.). Na východě od nás se nachází oblast **Valchovského prolomu**. Ten náleží k Drahanské vrchovině (k její části Adamovské vrchovině). Ve Valchovském prolomu jsou druhohorní usazeniny - pískovce v Doubravách (westernové městečko - bývalý lom) a opuky na Čížovkách.

Z Vyhličky máme rozhled od směru severního až k východnímu, tj. severovýchodní a východní část města a jejich okolí. Ve směru jihovýchodním je pak obzor uzavřen protějším lesnatými kopci.

Na obzoru města je orientačním bodem stožár retranslační televizní stanice. Pod ním doleva i doprava je místní část **Čížovky** - novější rodinná výstavba. Od ní doleva navazuje hromadná městská výstavba ze sedmdesátých let. Zde vyčnívá „věžák“ - nejstarší vícepodlažní budova (jejích 9 obytných podlaží je ve městě nejvíce). Za touto zástavbou je skryt areál Národohospodářské školy. Před třemi domy vpravo od výškového domu jsou boskovické „Hradčany“ - čtyřpodlažní jedenáctivchodová budova. Je ale velmi kryta stromy. Na pravé a bližší straně prostoru Čížovek je několik bývalých lomů na stavební hmoty, dnes jsou ale zastavěné nebo zarostlé stromy.

Úplně vlevo (podle viditelnosti, dané vegetací stromů) vede cesta k tzv. novému hřbitovu. Cesta je vroubena vzrostlými lipami a před vchodem na hřbitov jsou topoly. Nad hřbitovem se rozkládá kopec **Doubrava** (místně Doubavy), 470 m n. m. Na horním obzoru se táhne hřbet s nejvyšší kótou **Mojetín**, 608 m n. m. Je to rovněž součást Adamovské a tím i Drahanské vrchoviny.

Od retranslační stanice doprava a dolů se nachází východní část města, kde na úbočí bývalo několik lomů na stavební hmoty. Napravo nahoře je viditelná obec **Okrouhlá** (asi 600 m n. m.), v údolích blíže městu jsou za kopci obce Vratíkov a Hrádkov (části města Boskovice). Jsou viditelné ze severní strany hradu. Úplně dole je údolí, kterým teče **říčka Bělá**, která dala této části města název. Zde jsou dobře vidět některé části sportovního a rekreačního areálu Červená zahrada. Na levé zadní straně fotbalového hřiště je tribuna a šatny. Nad nimi vpravo je budova bývalého boskovického pivovaru s charakteristickým komínem. Ještě více napravo je dodnes fungující mlýn (Dvořáčkův). Nad antukovým hřištěm (odbějená, tenis) je Hotel Velen, krytý vysokými stromy, napravo je větší budova ubytovny TJ Minerva. Blíže sem, zakryto stromy a lesem, je koupaliště. Nad ubytovnou TJ Minerva, těsně pod rozsáhlou plochou stromů, je hranatá budova, bývalé UP závody, v prostoru před nimi se nachází kaple Panny Marie Bolestné na Bělé a hasičská věž. Další výhledy na pravé straně jsou kryty kopci (Lipka, Zlatník).

Podobný výhled je od informační tabule č. 4 na severní straně hradu. Protože je tam větší výška, naskýtá se pohled na větší obzor severního okolí a Boskovic.

Úbočí Kopce pod Vyhlídkou je uzavřeno **Pilským údolím** (bližší popis informační tabule č. 14). Jím protéká říčka Bělá, která se mezi Skalicí nad Svitavou a Lhotou Rapotinou vlévá do Svitavy.

Na protější straně údolí vpravo, spíše už skryt za stromy, je kopec **Zlatník**. Jeho jméno by napovídalo snahám o těžbu zlata, jak se traduje, ale žádná známá fakta o tom nesvědčí. Na Boskovicu ovšem těžba rud a minerálů byla. Domněnky může potvrzovat fakt, že zdejší panství koupili Ederové ze Štiavnice. Ale snahy byly asi málo úspěšné, o čemž svědčí to, že Ederové panství po dvaceti letech prodali. Mezi Zlatníkem a levým kopcem **Lipka** (kóta Komorisko 563 m n. m.) je údolí zvané Tři rybníčky, odkud se snad dříve vedla voda vodovodem na hrad.

Na údolní nivě Bělé se rozkládá sportovní areál **Červená zahrada** s koupalištěm, stadiony, restaurací. Červená zahrada slouží nejen sportu, ale také ve velké míře rekreaci. Na Hofferově projektu byla v těchto místech zakreslena „zahrada knížecí“ a „Schiss - Statt“ (střelnice), byla obehnaná ze tří stran ohradní zdí. Červená zahrada byla vybudována jako městský sportovní areál. Ve 40. letech zde bylo zřízeno fotbalové hřiště, hřiště na košíkovou a přírodní kluziště. V r. 1937 bylo zřízeno městské koupaliště, tenisové kurty a v r. 1968 byla vystavěna kuželna. Vedle koupaliště byl vybudován hotel Minerva, jehož provoz byl zahájen v r. 1989. To vše dalo předpoklady ke kvalitnímu sportovnímu životu ve městě a řadě sportovních úspěchů.

T 3 - Boskovický hrad

Chronologie vlastníků panství

1200 - 1388	Boskovicové
1388 - 1458	Kunštáti
1458 - 1547	Boskovicové
1547 - 1567	Ederové ze Štiavnice
1567 - 1691	Zástřizlové
1691 - 1864	Dietrichsteinové
1864 - dosud	Mensdorff-Pouilly

Erby rodů

Boskovicové:	Stříbrný sedmizubý hřeben v červeném poli
Kunštáti:	Stříbrný štít se třemi černými pruhy nahoře

Ederové:	Čtyři zkřížená hornická kladívka
Zástřizlové:	Heraldické dvojité stříbrná lilie v červeném poli
Dietrichsteinové:	Dva vinařské nože ostrím k sobě obrácené
Mensdorff-Pouilly:	Modrý lev na stříbrném štítu

Z historie Boskoviců

Zakladatelem rodu podle pověstí byl Velen. Přídomek z Boskovic je označen nejprve Jimram, což je doloženo v listině z r. 1222. V letech 1237 - 1263 je jmenován Lambert z Boskovic, v r. 1255 jeho synové Velen a Jimram. Souvislý rodokmen začíná Oldřichem od r. 1297.

Chronologie

- 1213 - 1225 - Jimram - r. 1222 používá přídomek „z Boskovic“
- 1237 - 1263 - Lambert
- 1250 - 1255 - Velen a Jimram
- 1298 - 1312 - Oldřich
- 1298 - 1335 - Arkleb - spory s Janem Lucemburským, nejvyšší komorník brněnský
- 1333 - 1363 - Ješek
- 1355 - Na Boskovicích jmenován purkrabí Čeněk
- 1359 - 1388 - Oldřich
- 1406 - Vaněk z Boskovic
- 1410 - Jan Ozor z Boskovic
- 1420 - Jan Šembera z Boskovic
- 1432 - 1465 Vaněk Černohorský z Boskovic - zemský hejtman moravský
- 1437 - Tas z Boskovic (Prothasius) - olomoucký biskup
- 1451 - Jindřich z Boskovic
- 1462 - Ješek z Boskovic
- 1465 - 1482 - Václav - nejvyšší komorník olomoucký
- 1481 - Jan z Boskovic
- 1452 - 1485 - Jaroslav z Boskovic - nejvyšší komorník soudu v Olomouci a kancléř českého krále
- 1485 - 1520 - Ladislav
- 1486 - Margareta z Boskovic - abatyše kláštera v Tišnově
- 1540 - Apolena z Boskovic - abatyše kláštera v Brně
- 1520 - 1547 - Kryštof z Boskovic - prodává Boskovice a Cimburk Šimonu Ederovi ze Štiavnice
- Jan Šembera Černohorský z Boskovic - zemřel v r. 1597 v Bučovicích a jím vymírá rod Pánů z Boskovic po meči. Jeho dcery Anna a Kateřina se provdaly za bratry Karla a Maxmiliána z Lichtenštejna.

Rodové větve pánů z Boskovic

Páni z Boskovic se postupně rozdělili na čtyři větve:

Větev Boskovická (základní)	1222 - 1589
Větev Černohorská	1388 - 1546
Větev Svojanovská	1426 - 1528
Větev Trnávsko - Bučovická	1477 - 1597

O větvi Boskovické je psáno podrobně, protože je místní. Druhá větev, Černohorská, se uvádí s počátkem v r. 1388. Byla úzce vázána na Boskovice, proto se ve výčtu rodu objevuje často přídomek „Černohorský“, „z Černé Hory“. V městečku Černá Hora byl v r. 1530 založen pivovar. Zde se pivo vaří do dnešních dob a je označováno boskovickým erbem - sedmizubým hřebenem. Jeden z druhů piva má název, který pochází ze zdejší historie - „Tas“. Svojanovská větev je kratší a méně svázaná s Boskovici. Poslední větev začínala na Trnávce a Cimburku, pak byla spojena s Bučovicemi. Je významná tím, že smrtí Jana Šembery z Boskovic na Bučovicích a Černé Hoře vymírá rod Boskoviců po meči. Toto jméno pak zůstává jen městečku, později městu Boskovic.

Historie hradu Boskovice

- 1222 - poprvé se uvádí v listinách jméno rodu Boskoviců
- 1312 - hrad je obsazen Janem Lucemburským, první písemná zpráva o hradu
- 1313 - Arkleb a Oldřich z Boskovic znovu získávají pobořený hrad
- 1389 - za rozbrojů mezi moravskými markrabími Joštem a Prokopem je hrad pobořen podruhé a hrad i panství dáno v léno pánům z Kunštátu
- 1390 - Heralt z Kunštátu dostává od markrabího Jošta povolení k obnově hradu a tento opravuje
- 1424 - hrad je znovu pobořen husity
- 1431 - Procek a Jiřík z Kunštátu znovu obnovují a rozšiřují hrad
- 1437 až 1458 - hrad patří Jiříkovi z Kunštátu a Poděbrad
- 1458 - král Jiří z Poděbrad a Kunštátu vrací hrad i panství Boskovické do rukou pánů z Boskovic
- 1547 - Kryštof z Boskovic prodává panství i hrad Boskovice, Lhotu Rapotinu a Trnávku s Cimburkem Šimonu Ederovi. Ten se pokouší těžít rudy, ale s nevalným výsledkem.
- 1567 - Vít Eder prodává statky boskovické Jaroši ze Zástřizl
- 1590 - Jaroslav Morkovský ze Zástřizl provádí rozsáhlou přestavbu hradu.
- 1690 - vdova po Jaroslavu Morkovském Zuzana se vdává za Františka Waltra X. z Dietrichsteina a tím získává jejich rod boskovské panství
- 1720 - staví František Waltr z Dietrichsteina rezidenci poblíž radnice. Tato budova se stává dočasným sídlem panstva.
- 1784 - tehdejší správce hradu Boleslavský dává z hradu odstranit většinu střeš, čímž budovy hradu značně rychle chátrají. Tesaných kamenů z hradu je používáno na stavbu budov ve městě (klášter pod zámek, pivovar, sýpky apod.).
- 1816 až 1826 - staví Dietrichsteinové nový zámek dle návrhů architekta Josefa Esche z Bonnu
- 1873 - lesní správa z hradu se stěhuje do nové budovy ve Žďárné. Od r. 1873 do 1948 zůstává na hradě jen hajný.
- Od r. 1864 získává panství rod Mensdorff-Pouilly. Ti sídlí již jen v zámku (mimo doby, kdy bylo zestátněno).

Boskovický hrad, dnes již jen ve stavu rozsáhlejší zříceniny, je dobře viditelný z mnoha míst v Boskovicích i okolí. Nachází se 10 - 15 minut chůze jižně od středu Boskovic. Má plošnou výměrou asi 64 arů, městu dominuje ve výšce kolem 450 m n. m.

Příchod k hlavní hradní bráně vede podél dlouhého traktu někdejších koníren, zbudovaných před hradem r. 1706, na místě, kde před tím bývaly hluboké příkopy naplněné vodou.

Vchod do hradu tvoří kamenná brána, sklenutá polokruhovitým obloukem, renesančním cimbuřím ozdobená letopočtem 1568. Po její levé straně se vypíná mohutná kulatá hlásná věž s cimbuřím a se střelnami, odkud povězný hlásnou troubou každou hodinu vyhlášoval bezpečnost. Nad branou jsou vsazeny 3 kamenné desky. Na levé z nich jest nápis: „Léta Páně 1568. Všecku svou věc Pánu Bohu poroučím. Jaroš Morkovský ze Zástřizl a na Boskovicích.“ Prostřední deska má znak Zástřizlův - dvojitou lilii. Pravá deska obsahuje biblický citát.

V hořejším rohu brány zachovala se jediná kladka dřevěná, zbytek to padacího mostu, který vedl přes příkop vodou vždy naplněný, dnes již zasypaný a zavezený.

Hradní jádro zaujímá skalnatý východní okraj hřbetu zámeckého vrchu. Obvod obepíná masivní plášťová zeď, k jejímuž jižnímu lici přiléhají trosky jednotraktového paláce, které dosahují do výše prvního patra. V obvodové zdi se nachází sedlový a půlkruhový završený portálek z doby kolem roku 1400 s kamenným ostěním, na hranách zkoseným, dále výběhy žebrové klenby síně v I. patře u jihozápadního nároží paláce a klínová vyžlabená žebra. Při západním cípu hradby byla válcová cisterna, vylámaná ve skále, dříve pokládána za zbytek věže. Na severozápadním areálu se nacházejí nepatrné trosky parkánové zdi a téměř pod svahem pozdně gotická, místy odsazená, masivní zeď s baštami otevřenými dovnitř. Na ni navazuje subtilnější zeď s bastionem ze 16. století. Hranolová předhradní brána je chráněna renesanční hláskou.

V blízkosti hradu se nenachází žádná jiná budova a spojení přírody se zříceninou propůjčuje místu romantickou krásu. Zřícenina je dominantou Boskovic - tyčí se nad městem jako memento dávné rytířské slávy.

Rostlinstvo hradního areálu a okolí

V této části Kopce je les smíšeného charakteru, s převahou borovic, jasanů a javorů, z keřů především bez černý. Jsou tu dále trávy jako kostřava žlábkatá, ostřice Pairaova, ovsík vyvýšený, strdivka sedmihradská a sverep střešní. Dále mnoho druhů bylin, např. bodlák obecný, bedrník obecný, bršlice kozí noha (na obr.), hadinec obecný, jestřábník lesní, jitrocel prostřední, kakost holubičí, kopretina bílá, krvavec menší, mateřídouška vejčitá, mochna přímá, pelyněk pravý, rmen barvířský, rozchodník ostrý, řebríček obecný, slez přehlížený, svízel povázka, svízel nízký, šedivka šedivá, vlaštovičník větší, vikev ptačí, zvonek řepkovitý, osívka jarní, kapradorost sleziník routička (ve štěrbinách hradního zdiva) aj.

Ptactvo na Boskovicku

Pokud čteme pověsti a věříme jim, pak na Boskovicku muselo být hojně ptactva, protože bájný zakladatel Boskovic byl ptáčník. Od těch dob se mnoho změnilo, ale stále v této oblasti je dostatek ptactva různých druhů.

Z řádu **dravců** zde sice nežijí ti největší (jako orel), ale jsou tu velcí zástupci káně lesní, jestřáb lesní a menší krahujec obecný.

Řád **sov** zde zastupuje výr velký (snad největší pták oblasti) a puštík obecný (známá Rozárka z pohádky Tři oříšky pro Popelku).

Tyto dva řády regulují stavy drobnější fauny. Populaci hmyzu na stromech zase řád **šplhavci**, to je datel černý, strakapoud (na obr.) a žluna zelená.

Sluka lesní zastupuje řád **dlohokřídých**, rorýs obecný řád **svišťounů**.

Řád **srostloprstí** má zástupce poněkud exotického vzhledu. Jsou to du-dek chocholatý a ledňáček říční.

K vodě patří řád **vrubozubých**. Jsou to kachny plovavé, jako kachna divoká, polák velký a čírka obecná, za kachny potápivé: lyska obecná.

Do takového prostředí patří i řád **brodivých**: čáp bílý, čáp černý a volavka popelavá.

Tam, kde se střídá pole a les, najdeme řád **hrabavých**: bažant obecný, koroptev polní, křepelka obecná.

Počtem druhů i kusů jsou nejvýraznějším řádem **pěvci**. Např. vrabec, vlaštovka obecná, jiřička obecná, straka obecná, vrána obecná šedá, sýkora koňadra, sýkora modřinka, sýkora uhelníček, rehek zahradní, kos černý, drozd zpěvný, šoupálek, strízlík obecný, sojka obecná, tuhyk obecný, pěnkava, skřivan polní, slavík, krkavec a kavka aj.

T 7 - Bašta

Bašta je místo u turistické trasy červené značky od hradu (*informační tabule č. 3*) k rozcestí v lese (*informační šipka č. 8*), odkud se dá pokračovat po červené značce na Červenou skalku a na jihozápadní konec Kopce (*informační tabule č. 13*), nebo doprava neznačenou cestou k místu Pod Oborou (*informační tabule č. 9*).

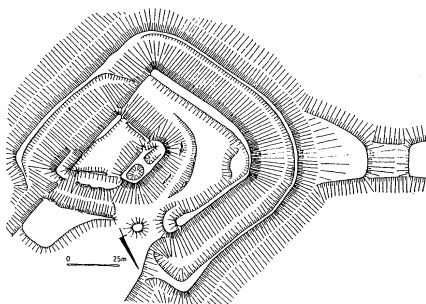
V Boskovicích jsou dvě místa, o kterých se hovoří jako o hradě. Je to hrad, jehož pozůstatky ještě stojí, a Bašta, která je již téměř neznatelnou rozvalinou. O jejich vztahu není zcela jasno. Podle badatelů, autorů čtení o Boskovicích a tradovaných domněnek je několik možných verzí jejich osudů, především v období 10. až 15. st. Napomáhá tomu i fakt, že věrohodné zprávy pocházejí až z pozdějších let. Proto některá vyjádření je možné chápat jen jako myty.

Jedny verze o **vzniku** hovoří o dvou samostatných hradech. Pak Bašta byla pravděpodobně původním hradem pánů z Boskovic, po němž byl vybudován novější. Dříve vybudovaná Bašta (snad již z počátku 13. st.) se mohla stát součástí tohoto hradu.

Další verze považují Baštu za součást hradu, resp. jeho předsunuté opevnění. Pak by vznik Bašty odpovídal začátku 13. st., případně o něco později. Někteří badatelé uvažovali dokonce i o daleko pozdějším vybudování (možná až v 15. st.).

Rovněž **zánik** Bašty je uváděn různě - vyjma definitivního konce. Poboření hradu je uváděno v r. 1312 při odboji proti králi Janu Lucemburskému, dále kolem r. 1389. V obou případech asi nešlo o rozsáhlejší zničení, resp. bylo rychle opraveno. Vážnější následky mělo obléhání a zničení husity asi v r. 1424, v tomto případě se uvádí úplné zničení Bašty. V r. 1567 se píše o Baště jako o zřícenině. Definitivní konec je datován 23. dubna 1707, „vzala bašta nad zámek svůj konec ... .. byly její trosky rozmetány náloží střelného prachu a zbylé zdivo rozvezeno ...“ (Antonín Pardubský).

První písemná zpráva o hradu je uváděna v r. 1312, která se ale zřejmě týká hradu novějšího. V držení boskovického hradu a panství se vystřídalo několik rodů. V souvislosti s Baštou lze uvádět jen pány z Boskovic, případně pány z Kunštátu (za nich už ale Bašta mohla být zříceninou).

Hradní rozvalina

Bašty se nachází na vrcholu zámeckého kopce, ve výši 487 m n. m. Je vzdálena asi 750 m jižně od Masarykova náměstí a asi 200 m západně od dnešních hradních zřícenin. Byla chráněna okružním valem. Po výstavbě druhého boskovického hradu

byla přebudována (patrně zdvojením valové fortifikace na severním a západním obvodu) na jeho předsunuté opevnění. Bašta zaujímá západní cíp zalesněného hřbetu, jehož jižní úpatí obtéká říčka Bělá. Nevelkou skalnatou vyvýšeninu nepravidelného tvaru odděluje od terénu příkop s okružním valem. Další pevnostní pás podkovovitého tvaru je na západním okraji, kde terén jen pozvolna klesá do údolí. Výškově diferencované území vnitřního hradu pokrývá drobná kamenná suť a hlína s bohatou příměsí vápenné malty. Na severní straně zůstaly zachovány nepatrné nadzemní zbytky pravoúhlé kamenné budovy, která měla jistě kolem roku 1900 místnosti zaklenuté lomenou valenou klenbou. Místo, které je nyní pokryto suti a hlínou, se nazývá U Tří sklípků. Hrad byl přístupný od západu z údolí říčky Bělé a od východu. Tam se patrně rozkládala i jeho nevelká plužina. Z tohoto hradu zbyla jen nepatrná část, která však leží v krásné přírodě. A právě s přírodním kontrastem působí velmi přirozeně až romanticky.

V dnešní době se toto místo nachází na soukromém pozemku.

Zvěř na Boskovicku

Část hradního lesoparku na Kopci sloužila jako zámecká obora - jak pro pěstování lesního porostu, tak i pro chov a lov zvěře. Název Obora se stal pojmenováním pro celou část Kopce. Nejen v Oboře, ale v celé boskovické oblasti dávají přírodní podmínky možnost hojnému výskytu zvěře. Z doby současné nebo nedávné lze vyjmenovat tyto druhy zvěře:

Jelen evropský	Srnec obecný
Prase divoké	Muflon
Zajíc polní	Králík divoký
Veverka obecná	Liška obecná
Psík mývalovitý	Jezevec lesní
Tchoř tmavý	Kuna lesní (na obr.)
Kuna skalní	Lasice kolčava
Lasice hranostaj	Ondatra pižmová

Zajíc polní a králík divoký patří do řádu zajíci, čeled' zajícovití (nepatří mezi hlodavce - liší se od nich např. uspořádáním chrupu). Hlodavci jsou dva - veverka obecná z čeledi veverkovitých a ondatra pižmová z čeledi hrabošovitých (pocházející původně ze Severní Ameriky). Řád sudokopytníků se dělí na dva podřády - nepřežvýkaví a přežvýkaví. Prase divoké je z nepřežvýkavých a čeledě prasatovitých. Z přežvýkavých z čeledi jelenovitých jsou srnec obecný a jelen evropský, dále z čeledi turovitých se vyskytuje muflon (původem ze Středozeří), který byl v našich zemích uměle vysazen. Liška obecná je z řádu šelem, čeledě psovití. Je významným přenašečem vztekliny. Bohatší zastoupení má řád šelem, čeled' kunovití (lasicovití). Jsou to kuna lesní, kuna skalní, lasice kolčava, lasice hranostaj, jezevec lesní a tchoř tmavý. Psík mývalovitý (dříve mývalovec kuní) začíná pronikat na Boskovicko teprve v poslední době. Z lovné zvěře se tu nejvíce vyskytuje srnčí a prase divoké, z ptactva kachny.

Rostlinstvo na Kopci

Porost Kopce (také uváděného jako Hradský kopec) je různorodý, především pro výškové rozdíly a terénní členitost (prostor hradu, vrcholové části, v Pílském údolí vliv vody atd.). Většina porostu má charakter smíšeného lesa, s křovinami a rostlinstvem. Ze stromů jsou v převážné části lesního porostu nejvíce zastoupeny borovice lesní, javor mlč, javor klen, jasan ztepilý, habr obecný, lípa širokolistá, dub zimní. Z keřů jsou nejčastější bez černý, líska obecná, brslen evropský, srstka angrešt. Z druhů bylin jen některé, jako lipnice hajní, bika hajní, strdivka nicí, třtina rákosovitá, mařinka vonná, mléčka zední, bršlice kozí noha, netýkavka nedůtklivá, netýkavka malokvětá, kakost smrdutý, kuklík městský, pryskyřník kosmatý, kopřiva dvoudomá, violka srstnatá, violka vonná (na obr.), jestřábník lesní, kerblík lesní, česnáček lékařský, vlaštovičník větší, krabilice zápašná, krabilice mámi-vá.

Najdou se i méně časté druhy stromů, keřů a rostlin, případně takové, které jsou vázány na určité lokality.

T 9 - Pod Oborou

Základní zeměpisné útvary pro Boskovice a okolí jsou **Českomoravská vrchovina** a **Boskovická brázda**, jejichž blízké části jsou z tohoto místa dobře viditelné. Třetím útvarem je **Drahanská vrchovina**, která není odtud dobře pozorovatelná, výhledy na ni jsou z jiných míst naučných stezek (*informační tabule č. 1, 2, 4, 5*). Boskovice daly název důležitému geomorfologickému celku - **Boskovické brázdě**, jež se táhne od severovýchodu k jihozápadu a vznikla uvnitř Hercynského horstva. Je tvořena z permokarbonských hornin s pokryvem miocénních písků a jílu. Člení se na podcelky Oslavanská brázda a **Malá Haná**. Je to celkem nezalesněný úrodný pás. Údolí Malé Hané je směrem na sever. Z hlediska geologického se tu vyskytují spraše, mořské jíly, slepence, pískovce, písky, slínovce, těžké slíny (tégly) a vápence z třetihor. Malá Haná v době předhistorické a historické nikdy nebyla hustě zalesněna jako její široké okolí, nýbrž se tam do značné míry vyskytovala i step, která poskytovala našim dávným předkům mnohem lepší životní podmínky nežli území zalesněná. Tyto přírodní podmínky a úrodná půda daly dobré předpoklady k zemědělské činnosti a ranému osídlení. Na území Boskovic se předpokládá několik starších osad, které daly základ některým ulicím s měnicemi se názvy, např.

Doubravská - Bílkova

Žabokrký - Vodní - Dr. Svěráka

Róžená - Růžová - Bezručova

Chloustná - Jevíčská - Havlíčkova - 17. listopadu.

Osady byly také na východní straně města v údolí říčky Bělé. Z nich bylo postupně budováno město. Podle archeologických nálezů byly v okolí současného města i další osady.

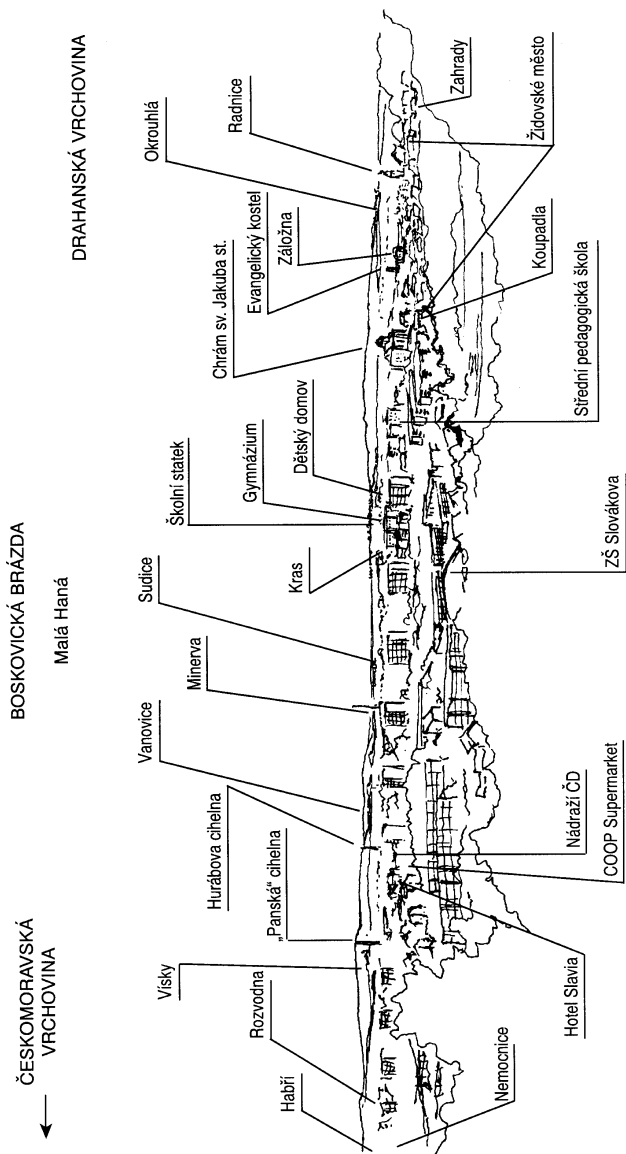
Geologie - horniny - historicky těžené nerosty

Z období prvohor pocházejí zkamenělé obtisky živočichů, např. u Bačova, Sudic a Vratíkova. Z druhohor byly nalezeny zbytky mořských živočichů v oblasti Čížovek a Vratíkova. Z třetihor jsou litavské vápence bohaté na zkameněliny u Boskovic, Vratíkova, Knínic, Sudic, Pamětic a Světlé (většina tedy v oblasti Malé Hané). Naváté spraše jsou ze čtvrtohor.

Z vyvřelin je to biotitická žula, s místy tmavších žil diabasů a porfýritů a světlého aplitu. Valchovský prolom je vyplněn horninami křídového charak-

teru. Z nerostů na Boskovicku najdeme hlavně křemen, živec, v menší míře chalkopyrit, azurit. Z usazenin hodně slepence, pískovce, devonské břidlice, vápence. V oblasti se vyskytují jurské a křídové jíly a hlínky, využívané v keramice a jako ohnivzdorné materiály (šamot). Z dalších lze jmenovat sádrovec, kalcit a jiné. Zde byl poprvé nalezen a popsán valchovit (fosilní pryskyřice). Krystalické břidlice, ruly a svory jsou v okolí už poněkud vzdálenějším.

Na Boskovicku i v jeho bližším i vzdálenějším okolí byl výskyt různých rud a jiných užitkových materiálů. Stříbro z olověno-zinkových rud se těžilo na západním okraji Boskovické brázdy v 16. st. Dobývání zlata je tradováno jen na Zlatníku, ale bez doložení. Ve větší míře byly dolovány rudy železné (krevel,

ocelek, dosti rozšířený hnědel) např. v lokalitách Němčice, Vratíkov. V menší míře se vyskytují rudy barevných kovů. V Boskovicích a okolí se také těžilo uhlí. Stopy těžby již zmizely, ale zachovaly se názvy např. Janovy doly, ulice Na Dolech. Ještě do roku 1920 se těžilo uhlí horší kvality u Chrudichrom a Obory. U Olešnice se nalézala ryzí síra, rovněž v západních oblastech tuha - grafit (Kunštátsko a jinde), ve Skelné huti se dobýval křemen pro provoz skláren, u Valchova modrá skalice a ledek, byla tu i ledková huť. Na Svojanovsku a u Chrudichrom se nalézají neklenotnické odrůdy českého granátu. V oblasti Vratíkovského krasu se vyskytuje čirý klencový vápenec. Poměrně hojný je výskyt i těžba různých stavebních hmot. Píský pro sklářské užití a slévarenské formy, stavební kámen - opuka a pískovec, břidlice pro krytiny, jíly pro cihelny a keramiku, vápence (vápenka u Sloupu), šterky pro stavby a dopravu.

Na obzoru jsou vidět postupně zleva obce **Vísky**, **Vanovice** s dvouvěžovým evangelickým kostelem, **Sudice** a napravo **Okrouhlá** v nadmořské výšce asi 600 metrů.

Nacházíme se na cestě po vrstevnici (žlutá značka), která vede z města nad jeho částí Zahrady a sousedícího Židovského města. Pokračuje dále nad židovským hřbitovem a dále (po modré značce, v posledním úseku i s červenou značkou od hradu a Bašty) do prostoru, kde se stýkají Boskovický potok, železniční trať Chornice - Boskovice - Skalice nad Svitavou, silnice Boskovice - Lhota Rapotina - Blansko a říčka Bělá, kde je konec Pílského údolí u tzv. Černého mostu - (*informační tabule č. 13*). Z této cesty se dá také odbočit (*informační šipka č. 10*) za židovským hřbitovem doprava po svahu dolů (cesta je ale obtížně schůdná, zvláště za mokra) a dojít k bráně židovského hřbitova (není ale běžně otevřen). Pak lze dále pokračovat Židovským městem nebo jinou trasou do středu města, případně na vlakové či autobusové nádraží.

Od této informační tabule nahoru vede nezačatá cesta, která Vás zavede na křižovatku, kudy vede cesta (červená značka) od hradu a Bašty na Červenou skalku a k Černému mostu (*informační tabule č. 13*).

T 11 - Židovský hřbitov

Židovský hřbitov pochází ze 17. století. Vzhledem k tomu, že Židé se v Boskovicích usazovali už od 14. století, naskytá se otázka, kde se nacházelo původní židovské pohřebiště. Je možné, že nejstarší židovský hřbitov se nacházel na Bělé, ale je také možné, že byl na jižní straně pod hradem. Místní tradice tvrdí, že se rozkládal asi 200 metrů východně od nynějšího židovského hřbitova, blíže k městu a byl po rozšíření ghetta posunut na dnešní místo. Boskovický židovský hřbitov měří 14.528 metrů čtverečních a je třetí největší v republice (po Prostějově a Frýdku-Místku). Většina význačných náhrobků pochází z 18. století. Staré náhrobky jsou z opuky a vlivem povětrnostních podmínek jsou nečitelné a téměř zcela zvětřelé. Mladší náhrobky jsou z bílého hrubozrnného mramoru. Náhrobky mají vysokou řemeslnou úroveň. Nejjednodušší mají tvar obdélníkové desky zakončené v horní části půlkruhovým segmentem. Dolní část s nápisem je lemována vystuplým pásem, zdobeným někdy rostlinným ornamentem. U náročnějších desek jsou v dolní části po straně pilastry a nahoře voluty. Méně náročné náhrobky měly jen mušlovitou plastiku na

vrcholu náhrobku. Někdy bylo použito k výzdobě motivů ze židovské náboženské symboliky. Prohlídka hřbitova ukazuje velké sociální rozdíly mezi židovským obyvatelstvem - jak materiálem a výzdobou náhrobků, tak formou nápisů. Pro prosté zemřelé jsou nápisy složeny jednoduše, složitější se vykytují u významných osobností. Zvláštní skupinu tvoří náhrobky rodiny rabína Samuela haLevi Kolina (na obr.), který proslavil Boskovice v okruhu hebrejské vzdělanosti. Z moravských rabínů proslul zde pohřbený Abraham Plaček, zemský rabín, po němž je pojmenována Plačkova ulice v horní části židovského ghetta.

Hřbitov je po celém obvodu obehnan opukovou zdí, která je doplněna zdí cihelnou se zpevňujícími pilířky. Ještě dnes můžeme na několika místech kamenné zdi spatřit do ní vložené kamenné desky s hebrejskými znaky a arabskými číslicemi. Ty označovaly jednotlivé hřbitovní sekce. Na ploše hřbitova se nachází na dva a půl tisíce náhrobků, z nichž nejstarší pochází ze druhé poloviny 17. století.

Do areálu hřbitova lze vstoupit dvěma branami (ty dnešní byly osazeny v roce 1982). Branou blíže městu vjížděly povozy vezoucí tělo zemřelého. Druhou branou vcházeli na hřbitov návštěvníci. Jejich kroky zpravidla vedly k obřadní síni, kam museli vystoupat po monumentálním kamenném schodišti, po jehož levé straně se rozkládá dětská část hřbitova.

Samotná obřadní síň se do dnešní doby bohužel nedochovala. Zbyla z ní jen zřícenina. Na zbytku její jedné stěny se dochovaly dvě kamenné desky s hebrejskými texty. Na spodní desce je zachycen kadiš, modlitba za zemřelého. Na horní desce je vytesána modlitba určená těm, kteří hřbitov nenavštívili po více než 30 dnů.

Náhrobky tvoří pravidelné řady po vrstevnicích. Tvarem se liší od těch, které známe z křesťanských hřbitovů. Mají tvar stély (desky). K nejcennějším patří barokní náhrobky tzv. mikulovského typu z poloviny 18. století. Do poloviny 19. století tvořily materiál náhrobků pískovec, mramor, žula a po nejvíce opuka. Horní část náhrobku zdobí reliéfy. Ty často vyjadřují jméno, povolání nebo vlastnosti zemřelého. V hlavní ploše náhrobku je vytesán nápis se jménem zemřelého a údaji přibližujícími jeho osobnost.

Náhrobky novější jsou rozměrnější, mají tvar obelisku nebo obdélníku. Nápis na náhrobech jsou hebrejské, novodobé náhrobky (od 19. století) jsou opatřeny nápisy německými, výjimečně českými (jedná se zpravidla o nápisy

na náhrobcích a pamětních deskách vytvořených po roce 1945). Jsou mramorové nebo žulové, nebývají zdobeny.

Na východní části hřbitova (na terase se stromořadím lip) byl roku 1922 odhalen památník třiceti boskovickým Židům, kteří padli v první světové válce.

Pohřeb - uložení mrtvého do země je jeden ze základních předpisů judaismu. K přidruženým obyčejům patří také smutek za zemřelé. Podle biblických pramenů už Abrahám věnoval velkou péči zakoupení jeskyně Machpela k pohřbení Sáry. Zákony Tóry předepisují, že i zločinec musí být v den popravy pohřben, a pohřeb neidentifikovaného mrtvého je obecní povinností. Ve starověku byly za rodinné hrobky zpravidla vybírány jeskyně a katakomby, později se pro tento účel vyhrazovaly individuální a obecní pozemky na půdě mimo obydlenu oblast.

Se hřbitovem či pohřebištěm se musí nakládat uctivě, je tam zapovězeno nevhodné chování (jídlo, pití) a je tam také zakázáno vodit zvířata. Pohřeb se má konat v den úmrtí nebo hned druhý den. Jediným důvodem případného odkladu je, zda připadne na ten den sabat nebo svátek, když se truchlící nemohou dostavit včas nebo jsou-li nějaké technické problémy s přípravami pohřbu. Tělo mrtvého se nejprve omyje k rituální očiště a oblékne do bílého rubáše, tělo muže se navíc zahalí do modlitebního šálu (talitu).

Protože kremace a balzamování odporují tradičnímu židovskému pochováání, jsou tyto způsoby považovány za urážlivé a zavánějící pohanstvím. Doprovodit pohřební průvod na místo pohřbu je chvályhodným a dobročinným skutkem. Pořadí pohřebních obřadů se liší od obce k obci, ale běžně začínají roztržením roucha, pokud se tak nestalo už v domě smutku, což napomáhá uvolnění potlačených emocí. Zahalenou rakev nebo máry pak odnesou nosiči na ramenou nebo odvezou na vozíku do modlitební síně na hřbitově, kde rabín nebo osoba provádějící obřad odříkává předepsané texty. Ti, kteří nenavštívili hřbitov už 30 dní, odříkávají zvláštní požehnání. V průběhu předčítání se průvod cestou ke hrobu třikrát až sedmkrát zastaví. Když jsou máry nebo rakev spuštěny do hrobu, řekne se: „Nechť dojde svého místa v pokoji!“ Je-li to vhodné, pronáší se chvála a muži potom házejí do hrobu po třech lopatkách hlíny, až jsou tělesné pozůstatky zcela pokryty. Někde je zvykem položit na hrob věnec nebo květiny, jinde se místo toho dávají dobročinné dary. Po návratu do domu smutku se nabízí zvláštní „jídlo útěchy“. Na hrobě se umísťují náhrobní kameny (vztyčené nebo položené), kde je vyryto jméno zesnulého, popřípadě vhodné oslavné věty. Hrob bývá vysvěcen až později a pozůstalí příbuzní navštěvují hrob zesnulého při předepsaných příležitostech.

Pro zajímavost: O duchovní potřeby umírajícího se staralo pohřební bratrstvo - chevra kadiša. Být členem bratrstva se považovalo za poctu. Chevra kadiša také pomáhala pozůstalým, sirotkům a chudým. Bratrstvo přirozeně působilo i v Boskovících, nejstarší pravidla bratrstva pocházejí z roku 1657.

Bílková ulice spojuje židovský hřbitov s židovským městem. Po pravé straně (směrem do města) stojí barokní socha sv. Rocha. Dříve byla součástí souboru soch při cestě z města k dominikánskému klášteru. Po likvidaci kostela si ji tehdejší vrchnostenský zaměstnanec přestěhoval před svůj domek a tam stojí dodnes. Socha je vysoká 170 cm, tesaná z hrubozrnného vápence. Světec, který byl považován za ochránce proti moru, je oblečený do bohatě řaseného dominikánského roucha a na zádech má řeholní klobouk se širokou

střechou, pravou rukou nadzvedá suknici a ukazuje na své zmrzačené tělo. Opírá se o dlouhou poutnickou hůl, na jejímž konci je přivázána láhev. Ke světcově noze se tiskne pes svírající v zubech příčinu světcova pokušení.

Je pravděpodobné, že socha vznikla pod dojmem morové epidemie v letech 1679 - 1680.

Jen o několik metrů výše v proluce mezi domy stojí zděný pilíř s pamětní deskou boskovického rodáka Petra Bílky (na obr.). Památník byl zbudován v roce 1904. Petr Bílka se narodil 4. května 1820 v Boskovicích. Po studiích v Brně a ve Vídni byl vychovatelem, učitelem, ředitelem a posléze majitelem významného Hermannova ústavu ve Vídni, kde byli vychováváni synové z nejbohatších a nejvznešenějších rodin mocnářství. Byl to vlastenecký, buditelský a pokrokový pedagog, editor českých knih ve Vídni i na Moravě. Zemřel 11. září 1881 ve Vídni.

T 13 - Černý most - Červená skalka

Tato informační tabule č. 13 se nachází na místě, které je nazýváno **Černý most**. Zastupuje také informační tabuli č. 12 Červená skalka, která není instalovaná. **Červená skalka** (asi 395 m n. m.) je lokalita na turistické vrcholové trase přes Kopec (červená značka). Někteří autoři v tomto prostoru uvádějí tzv. "Tópkovo hradisko", které dávají do časové a významové souvislosti s jeskyněmi u Vratíkova (Sklep, Okno). J. Knies píše: "Na ploše této nalezl jsem kamennou sekyrku, pazourkové nožičky ... předvěký původ hradiska ... kulturní vrstvu jsem nenalezl žádnou."

Černý most je jihozápadní konec Pílského údolí (pod 320 m n. m.) - blízko soutoku říčky Bělá s Boskovským potokem. Z tohoto místa se můžeme dostat po silnici jihozápadním směrem do Lhoty Rapotiny a dále do Blanska, nebo do Skalice nad Svitavou. Na první křižovatce lze silnici odbočit doprava (kolem železniční trati) k západnímu okraji Boskovic. Severovýchodním směrem vede silnice k jižnímu okraji středu Boskovic s napojením na silnici do Prostějova. Na první křižovatce v Pílském údolí vede vpravo silnice do Újezdu u Boskovic, kde se kdysi jezdily závody automobilů do vrchu. Turistická cesta červené a modré značky vede nahoru do prostoru Kopce, kde se dá po červené značce jít na Červenou skalku, Baštu, hrad a do Boskovic, nebo odbočit po modré a pak žluté značce k Židovskému hřbitovu a Židovskému městu. Červená značka opačným směrem dovede do Skalice n. Svit. Proti toku Bělé lze jít Pílským údolím po modré značce do Boskovic, případně k letnímu kinu a zámku.

Stopy nejstaršího osídlení na Boskovicku

Paleolit (starší doba kamenná) bývá členěn na období starší, střední, mladší a pozdní. Ze staršího paleolitu (i přes možnost přechodných tábořišť) nejsou prokazatelné nálezy. Ze středního paleolitu jsou známy nálezy spíše ze širšího okolí. Až v jeho závěru se objevuje větší výskyt tábořišť, jak v katastru města Boskovic (Pod Lipníky, Krajovánky, Bahna, Červený vrch, Janovy doly), tak i v blízkých obcích (Skalice nad Svitavou, Svitávka, Újezd u Boskovic, Chrudichromy, Mladkov, Lhota Rapotina). Z mladšího a pozdního paleolitu je nálezů již méně (snad jen kostra u Svitávky a nálezy v jeskyních u Vratíkova).

Z **mezolitu** (střední doba kamenná) jsou stopy osídlení velmi řídké. Na Boskovicku vůbec chybějí.

Neolit (mladší doba kamenná) - mění situaci s příchodem nových obyvatel okolo poloviny 6. tisíciletí př. n. l. Mění se způsob obživy (zemědělství, doplňované chovem dobytka) a charakter jejich staveb (domy s dřevěnou konstrukcí), objevují se nové technologie. V Boskovické brázdě jsou nálezy nejstarší neolitické kultury (lineární keramika) známy z polohy Pod Lipníky a ze Sudic. Kultura vypíchané keramiky chybí, více se objevuje pozdější moravská malovaná keramika.

Eneolit (pozdní doba kamenná) - další vývoj společnosti i hospodářství, spojený s pohybem etnických celků a s výrobou prvních kovových předmětů. Novým prvkem jsou opevněná výšinná sídliště - nejbližší je na Vejstici u Vážan. Při výrobě nástrojů a zbraní neustále převládal kámen. V našem kraji není nalezišť mnoho. Ojedinelé zlomky keramiky patřící jordanovské skupině pocházejí ze sídliště Pod Lipníky. Na Boskovicku dokládají pobyt nositelů kultury se šňůrovou keramikou ojedinelé nálezy sekeromlatů. Hroby byly objeveny pod úpatím Vejstice. Sídliště kultury se zvoncovitými poháry známe z Boskovic z polohy Krajovánky a z Mladkova.

Doba bronzová a doba halštatská (starší doba železná). Vývoj pokračoval i v 2. a na počátku 1. tisíciletí př. n. l. v době bronzové. Zůstával stejný ráz přírodního prostředí. Kvalitní kovové nástroje podstatně zlepšily pracovní podmínky, kovové zbraně byly účinnější a zlatavý lesk bronzu přímo svěděl k výrobě efektních šperků. Trvalá sídliště byla budována v typických zemědělských oblastech. Starší doba bronzová není v Boskovické brázdě doložena nijak výrazně. Únětická kultura ze starší doby bronzové je v naší oblasti zastoupena ojedinelým nálezem větší zásobní nádoby odkudsi od Boskovic, další nálezy byly třeba kolem Knínic, Svitávky aj. Středodunajská mohylová kultura se rozvíjela ve střední době bronzové. Sídliště této doby známe z polohy Pod Lipníky, odkud pochází nepočetná kolekce keramiky, bronzová dyčka a sekerka. Kultura lužických popelnicových polí zanechala v regionu více stop. Přímě z Boskovicka známe značné množství lokalit, sídliště např. z Boskovic (Masarykovo náměstí, Krajovánky, Pod Lipníky) i jiných obcí. Hradisko vzniklo na Hradním kopci. Popelnicové hroby jsou známy Pod Lipníky. Zajímavostí jsou lidská těla, ukládaná někdy do zásobních jam. Několik takových dokladů bylo objeveno také na Masarykově náměstí. Metalurgická činnost je doložena od starší doby bronzové. Z boskovického náměstí pocházejí kamenné palice, které sloužily v rudných oblastech k drcení rudy. Dále známe 4 sklady bronzových předmětů ze sídliště Pod Lipníky (obsahovaly neopracované odlité předměty - srpy, sekerky a hotové náramky), pátý byl objeven v lese Lipníky. Doba halštatská pokračovala podobně, jen s novým materiálem - železem.

Období od konce 5. až do 1. st. př. n. l. se nazývá mladší doba železná či **doba laténská** (podle naleziště La Tène ve Švýcarsku). Je spojeno s Kelty - prvními obyvateli našeho území, které již známe jménem. Keltové vlastním přičiněním dosáhli v mnoha oborech lidské činnosti značného mistrovství a pokroku. Keltové bydleli v osadách, které byly zakládány v úrodných nížinách zpravidla v blízkosti vodních toků (Pod Lipníky, Krajovánky, U jatek). V průběhu 2. st. př. n. l. začínají vznikat vedle drobných opevněných hradisek i velká opevněná výšinná sídliště, tzv. oppida. Laténské nálezy lze uvést i v tomto regionu. Z Komenského ulice v Boskovicích je zachován nánožník, který zde byl nalezen již koncem 19. st. a který patrně pochází ze zničeného ženského hrobu. Z hrobu kdesi v okolí Boskovic možná pochází i železné kopí uložené bez udání naleziště. Další doklady pocházejí i z katastrů jiných obcí, např. Bořitov, Vážany, Sudice, Knínice.

Doba římská. Ještě před zlomem letopočtu přicházejí do střední Evropy ze severněji ležících oblastí Germáni. Nejznámějším kmenem žijícím v Čechách byli Markomani. Moravu zřejmě obývali Kvádové. Germáni zakládali své osady v úrodných nížinách v blízkosti řek a potoků, bydleli v částečně zahloubených chatrích. Byly objeveny pozůstatky po nejstarší přítomnosti Germánů, např. sídliště ve Skalici nad Svitavou (keramika tzv. polabského okruhu). Větší odkryv germánského sídliště byl proveden na rozhraní katastrů Bořitova a Býkovic. Patrně o něco mladší jsou sídlištní nálezy z trati Pod Lipníky a z okolí blízkých obcí (Sudice, Vážany aj.). Zhruba ze stejných dob jsou i nálezy mincí - nejčastěji římských. Převelikou pozoruhodností Malé Hané je germánské železářství, jež však dosahuje svého vrcholu až v mladší době římské. Rozsáhlý výrobní komplex s železářskými pecemi byl odkryt u Sudic. V době římské u Germánů převažují hroby žárové. Příchod Germánů znamenal mj. také, že některé vynálezy a technické vymoženosti keltské civilizace upadly v zapomenutí a teprve průběhem doby se znovu počínají v nálezech objevovat.

Doba stěhování národů nastává ve 2. polovině 4. st. n. l., kdy pronikají z východu do Evropy Hunové. Jejich nápor uvedl již kolem r. 375 do pohybu germánské kmeny sídlící okolo Černého moře a postupně mnoho dalších. Na jihu Moravy se v průběhu 5. st. usazují patrně kmeny Gepidů a Herulů, možná i některé další (které tu ale byly jen velmi krátce), na konci této doby patrně Langobardi. Z této doby je jen velmi málo nálezů. Snad jen sídliště ve Skalici nad Svitavou, Jabloněm, u Lysic, u Bořitova. Z Knínic u Boskovic je znám germánský kostrový hrob se šperky.

Přibližně ve 2. třetině 6. st. se v našich zemích objevují **první Slované**, jejichž původní území jsou často hledána v okolí Dněpru. Jejich období, nazývané také dobou hradištní, se člení na dobu starší (7. - 8. st.), střední (9. - 10. st.), mladší (11. - 12. st.) a pozdní (počátek 13. st.). Z nejstaršího období je jen málo stop - z prostoru kolem Lysic, možná v areálu dnešního podniku Minerva v Boskovicích, v Sudicích a Sebranicích. Střední doba hradištní, zahrnující i údobí Velké Moravy, ukazuje rozvoj společnosti, zdokonalení řemesel (železářská produkce, tuhová keramika) i intenzivnější osídlení (Boskovice, Malá Haná, Lysická sníženina). Z nálezů uvedme třeba depot železných srpů a sekačů u Knínic a kostrový hrob slovanského bojovníka z 9. - 10. st. u silnice do Chrudichrom. V mladohradištním období slovanské osídlení Boskovička nadále sílí. Osady např. byly v Boskovicích (v židovské čtvrti U Koupadel či v místech sídliště Pod Oborou) nebo u Vážan, Jabloněm aj. Důležitou úlohu mělo i Hradisko u Svitávky. Z této doby již také známe slovanské hroby, třeba Bořitov, Knínice. Jsou též známy nálezy přemyslovských denárů a brakteátových mincí. V pozdní době hradištní dochází k postupné koncentraci obyvatelstva do prvních městských útvarů. V této době asi dochází ke vzniku Boskovic jako skutečné raně středověké osady pod hradem vybudovaným právě někdy v průběhu 1. poloviny 13. st.

Plazi na Boskovicu

Věnujme jedno zastavení i plazům, přestože počtem zde zastoupených druhů se s ptáky nebo savci nemohou srovnávat. Na Boskovicu se, podobně jako v celé střední Evropě, můžeme setkat s užovkou obojkovou. Je to náš nejběžnější, nejedovatý had. Svou kořist, zejména drobné hlodavce a žáby usmrčuje uskrčením, jako ostatně každý nejedovatý had. V sebeobraně vypouští páchnoucí sekret a kouše. Kousnutí sice není jedovaté, je však nebezpečné z důvodu přenosu infekce. Sahat ve volné přírodě na jakéhokoli živočicha se rozhodně nedoporučuje.

Jediný náš jedovatý had, jak jistě každý ví, je zmije obecná. Její jed **může** usmrtit člověka - to neznamena, že je vždy smrtelný. Uštknutý člověk sice potřebuje lékařské ošetření, nemusí se však hned loučit se životem. Účinnost jedu závisí jednak na vstříknuté dávce, jednak na věku a zdraví uštknutého. Zdravý dospělý člověk obvykle zvládne zmií uštknutí poměrně lehce. Na obranu zmije musíme uvést, že nevyhledává příležitost, jak nejrychleji vyplýtvat svůj jed a člověku se aktivně vyhýbá a prchá před ním. Uštkne jen v nejnútnejším případě v sebeobraně, tedy cítí-li se ohrožena. Dokonce je prý zmije méně útočná než užovka obojková.

Za hada bývá někdy nesprávně považován slepýš křehký, který je ve skutečnosti ještě se zakrnělými končetinami. Na jižních svazích můžeme za teplých slunečných dnů vidět vyhřívající se **ještěrku obecnou** (na obr.).

T 14 - Pílské údolí

Tabule se nachází ve střední části Pílského údolí. Jeho severovýchodní část je dána místy, kde u Červené zahrady končí město Boskovice. Na jihozápadě končí u Černého mostu. Poměrně sevřené údolí je dlouhé asi 3 km a protéká jím **říčka Bělá**. Ta stéká z vrcholové části Dražanské vrchoviny, teče Melkovským údolím, východní částí města a do Pílského údolí vtéká pod hradní zříceninou. Mezi Skalicí nad Svitavou a Lhotou Rapotinou se říčka Bělá vlévá do Svitavy.

V tomto prostoru bývaly dříve zemědělské a průmyslové objekty (Pílský dvůr, pila, mlýny, sklárna - pro přítomnost vody a lesů). U Pílského dvora vede silnice do Újezdu u Boskovic, kde se kdysi jezdily závody automobilů do vrchu.

Z tohoto místa se lze dostat turistickou cestou modré barvy (zčásti po silnici) buď k Černému mostu (*informační tabule č. 13*) (a dále do Lhoty Rapotiny, Blanska, nebo do Skalice n. Svit.), nebo proti toku Bělé k jižnímu okraji středu Boskovic s napojením na silnici do Prostějova. Na začátku Boskovic lze odbočit doleva k letnímu kinu a zámku.

Pílské údolí je oblast s významnou funkcí rekreační i přírodní. Vysloužilo si kdysi i svoje místo v populární hudbě (...v Pílském údolí všechno přebolí...). V místech kolem vodních toků (říčka Bělá i nejmenované drobné přítoky) a vodních ploch (rybníky dochované i zrušené) má tato oblast jiný ráz než v částech s blízkostí zalesněných svahů. Zde druhová skladba přechází k lesním společenstvím.

Porost podél toku říčky Bělé je tvořen babykami, olšemi a místy se vzácně vyskytujícími různými druhy jilmů. Keře a stromy mají v blízkosti břehů ochrannou funkci. Jejich hojné a dlouhé kořeny prorůstají půdu a chrání břehy před podemíláním a odnášením. V bezprostřední blízkosti vody se vyskytují druhově pestrá společenstva rostlin. Rostou zde většinou druhy vysokého a bujného vzrůstu, někdy i rostliny plazivé. Bujný a živelný vzrůst je umožněn dostatkem půdní i vzdušné vlhkosti, hojností humusu i tím, že do těchto porostů člověk nijak rušivě nezasahuje. V dnešní době na břehy potoků a řek boskovické brázdy pronikl invazní rostlinný druh netýkavka Rolleyova. Jistě každého upoutá její zajímavý vzhled. Pro svou výšku, malé nároky na prostředí a schopnost se rychle šířit se zde vyskytuje v hojném počtu. Pomalu vytlačuje původně rostoucí břehové rostliny, jako jsou např. pomněnky.

V blízkosti vody zde můžeme také najít žinčavu evropskou, rozrazil potůční a karbínec evropský. Vlhké prostředí vyhovuje devětsilu lékařskému, který zde tvoří rozsáhlé porosty. Můžeme zde najít štetku lesní a hojně se zde vyskytuje divizna knotovitá a lnice květel.

Na loukách se v Pílském údolí vyskytují společenstva trav, ale je zde také hojnost léčivků, jako například kostival lékařský, máta rolní, materídouška úzkolistá, různé druhy pelyňků, podběl obecný, řepík lékařský, světlík lékařský či třezalka tečkovaná. Také zde můžeme najít hojně se vyskytující rostliny rudeálních společenstev. Například vratič obecný, zlatobýl obrovský a zlatobýl obecný. Vyskytují se zde také velmi jedovaté rostliny, např. ocún jesenní či náprstník velkokvětý.

Okraj lesa tvoří zcela speciální stanoviště, protože se vyskytuje na rozhraní dvou rozdílných společenstev. Často se zde vytváří přechodné společenstvo zvané ekoton. Hostí i specifické druhy a může být druhově bohatší než obě sousedící společenstva. Mohou se zde vyskytovat jak lesní, tak i luční druhy. Kromě nich tu najdeme i druhy osidlující právě jen okraj lesa. Velmi rozšířeným je např. kontryhel obecný - který je využíván pro své protizánětlivé účinky a k mírnění potíží v klimakteriu. Je to naše jediná rostlina se schopností gutace - slzení, které se projevuje kapkami na okraji nebo uvnitř listů. Velmi často se na okraji lesa vyskytuje plicník lékařský. Zbarvení květů plicníků od červenofialové po modrou je způsobeno reakcí antokyanů na rozdílné pH půdy. Plicník je využíván při kašli a mladé listy se mohou přidávat do jarních salátů.

Rybníky v oblasti Pílského údolí jsou lemovány hustým porostem rákosy obecné (na obr.), vyskytuje se zde také sítina rozkladitá a orobíneček úzkolistý. Zejména v létě můžeme na hladině rybníků pozorovat okřehek menší.

Vodní toky a vodní plochy v boskovickém regionu nejsou příliš velké, ale svůj význam a vliv na činnost a život zde mají. Ústředním tokem je **řeka Svitava**. Teče od severu (Svitavy, Březová, Letovice, Svitávka, Skalice) k jihu (Doubravice, Rájec, Blansko), za Brnem se vlévá do Svatavy. Pravobřežní přítoky jsou Křetínka (vlévá se v Letovicích), Úmoří, Kunštátský potok (Skalice), Býkovka (Rájec-Jestřebí) aj. Levobřežní přítoky jsou např. Kladorubka s Třebětínkou (Letovice), Semíč (Svitávka), Bělá (Skalice - Lhota Rapotina). Jsou zde ještě další toky, které se do nich vlévají - jako Valchovský potok (Valchovka), Pilka, Barborka, Štěpánovský potok, Okrouhlecký potok, Melkovský potok, Lysický potok. Všechny tyto toky patří do povodí Moravy a úmoří Černého moře.

V boskovickém regionu jsou i rybníky a nádrže. Z největších můžeme jmenovat Sušský rybník (4 ha), rybník Sychotín (1,4 ha), Kunštátský rybník, Pavlovský rybník, retenční nádrž Orlík u Cetkovic. V oblasti jsou dvě vodní plochy se zvláštním režimem. U Boskovic vodárenská nádrž na říčce Bělá (zatopená plocha asi 53 ha) a u Letovic na říčce Křetínka (38 ha). Za připomenutí ještě stojí dvě vodní plochy mimo tento region, ale poměrně blízko - rybník Olšovec v Jedovnicích a Plumlovská přehrada, které mají velký význam rekreační a sportovní.

Ryby v boskovickém regionu

Na vodních tocích a vodních plochách se v této oblasti nachází několik sportovních rybářských revírů. Pstruhové revíry jsou např. na řece Svitavě (úsek Zboněk - Doubravice), říčce Bělá (vodní nádrž - vtok do Svitavy), potoku Úmoří (Sychotín - Skalice). Některé úseky (hlavně jejich pramenné části a přítoky) jsou ale chovné, tam je sportovní rybolov zakázán. Mimopstruhové revíry jsou na většině dalších vodních ploch - rybníky Suchý, Pavlov, Kunštát, Sychotín, nádrž Orlík u Cetkovic.

Hlavní druhy ryb v pstruhových revírech jsou:

pstruh obecný forma potoční
pstruh duhový americký
siven americký,

v řece Svitavě ještě:

jelec tloušť	lipan podhorní
ostroretka stěhovavá	parma obecná
i některé druhy ryb z mimopstruhových revírů.	

V mimopstruhových revírech lze jako hlavní druhy ryb vyjmenovat:

amur bílý	candát obecný	cejn velký
kapr obecný	karas obecný	lín obecný
okoun říční	plotice obecná	sumec velký
štika obecná	tolstolobik bílý	úhoř říční.

Mlýnská cesta

V minulosti znamenala říčka Bělá pro naše předky nejen zdroj technologické suroviny - vody, ale především zdroj dostupné energie pro pohon zařízení pil a mlýnů. V úseku jejího toku od Šmelcovny do Pílského údolí jich bylo ale jistě víc. Pod přehradní hrází se nad Šmelcovnou nachází první vodohospodářská stavba - jez. Ten jednak umožňoval plnění rybníka, ale sloužil i k dopravě dříví plaveného stavebním kanálem ze Suchého na pilu. Jez, náhon i rybník jsou v zachovalém stavu, různě upravené, ale již neslouží k původnímu účelu. Vodní kolo pily nahradil pohon elektrický.

Pod pilou byl další z jezů, určený k plnění náhonu na levobřežní straně říčky. Tento náhon byl zrušen a jeho koryto zčásti zasypáno, zčásti využito k uložení potrubí přivaděče vody do úpravný. Voda z náhonu spolu s několika menšími potoky plnila rybník Klevetova mlýna, který se nacházel na místě nynějších usazovacích nádrží. Zbytky stavby mlýna dosud lze spatřit v prohlubni přes silnici.

Voda z odtoku mlýnského kola přitékala do rybníka Lasákova mlýna. Tento rybník je zachován, ale mlýn samotný byl přestavěn na hotel.

Po několika stech metrech je říčka přehrazena dalším jezem, který napájel pravobřežní otevřený náhon. Tímto náhonem přiváděná voda byla využívána v celé kaskádě zařízení. Z náhonu byly napájeny dva rybníky v Červené zahradě. První z nich, Hranáč, se nacházel v místě, kde je nyní čistírna odpadních vod, v místě druhého z rybníků je dnes koupaliště. Náhon končil v rybníce Dvořáčkova mlýna. Mlýn využíval vody k pohonu nejdříve vodního kola, později Francisovy turbíny. Tento pohon byl později doplněn spalovacím stabilním motorem na dřevoplyn. Mlýn byl několikrát přestavován a modernizován. Dosud je funkční, je vybaven zařízením, které je ukázkou řemeslných prací a technologií mechanického přenosu síly. Voda z rybníka byla využívána jako

technologická a prací voda v lihovaru, k výrobě ledu pro pivovar. Po ukončení výroby v pivovaru a omezení výroby v lihovaru ztratil rybník význam a byl zavezen.

Voda, která poháněla Dvořáčkův mlýn, byla dále vedena do rybníka Pirochtova mlýna. Tento rybník již také neexistuje a nacházel se v místě dnešního škvárového fotbalového hřiště. Budova mlýna i se zařízením dosud stojí. Zajímavostí je, že mlýn vyráběl i elektřinu, kterou využíval i po ukončení mlynářské činnosti.

Voda z Pirochtova mlýna byla zavedena do posledního zařízení této kaskády náhonem situovaným podél silnice zčásti v zahloubení a zčásti v náspech do malého akumulčního rybníčku Puklova mlýna. Z náhonu, rybníčku a technické části mlýna zbyla jen torza.

V nevelké vzdálenosti od Puklova mlýna se nachází rekonstruovaný jez a náhon, který zásobuje vodou poslední dva rybníky v Pilešském údolí. U těchto rybníků se v minulosti vystřídaly různé technologie, které využívaly vodu - pila, sklárna. V dolní části Pilešského údolí byly haldy odpadních produktů bývalé potašárny a výroby zrcadel.

Na tak malém úseku se tedy nacházelo deset rybníků o celkové ploše asi 26.500 m², více než 3.000 metrů náhonů a odpadních stok. Délka přírodního koryta je asi 4.700 metrů, převýšení mezi jezem nad Šmelcovnou a hladinou říčky Bělé v Pilešském údolí je asi 50 metrů.

Přehled informačních tabulí

1 - Historické objekty hradního a zámeckého areálu

2 - Vyhlídka: panorama, geologické složení a zeměpisné okolí východní části (Drahanská vrchovina, Valchovský prolom, Pílské údolí, říčka Bělá, Červená zahrada), místopis

3 - Před hradem: historie boskovického hradu, páni z Boskovic, další rody na boskovickém panství, základní popis hradu, rostlinstvo areálu hradu a okolí, ptactvo na Boskovicku

Ke hradu se dá dojít buď asfaltovou cestou přímo (červená značka), nebo cestou nad letním kinem a přes Vyhlídku (červená značka).

4 - Hrad: severní vyhlídka

5 - Hrad: jihovýchodní vyhlídka

6 - Hrad: západní vyhlídka

Od hradu se po červené značce může pokračovat k Baště, nebo se vrátit k zámku přímo nebo přes Vyhlídku.

7 - Bašta: historie a popis Bašty, zvěř na Boskovicku, rostlinstvo na Kopci

8 - Rozcestí: směr → Bašta, hrad (červená) nebo → Červená skalka (červená) nebo → Pod Oborou (neznačená cesta)

9 - Pod Oborou: geomorfologie Boskovicka (Českomoravská vrchovina, Drahanská vrchovina, Malá Haná), geologie (horniny, nerosty), místopis - panorama.

Vede tudy cesta žluté značky od města k židovskému hřbitovu, může se také pokračovat k jihozápadnímu konci Kopce.

10 - Rozcestí: odbočka z cesty po vrstevnici směrem k židovskému hřbitovu - obtížně schůdná.

11 - Židovský hřbitov: o židovském hřbitově, židovské pohřbívání, Bílkova ulice (nad ní začíná naučná stezka židovským městem).

13 - Černý most a Červená skalka: archeologie Boskovicka, plazi na Boskovicku.

Černý most leží v prostoru, kde se stýkají dvě silnice z Boskovic, železnice, a stéká se říčka Bělá s Boskovským potokem. Odtud se dá jít do Boskovic po červené značce přes Kopec, nebo po modré značce Pílským údolím.

14 - Pílské údolí: flóra údolí, vodstvo, ryby na Boskovicku, mlýnská cesta na říčce Bělé

15 - Odbočka z Pílského údolí - zkratka k zámku pod letním kinem (méně schůdná)